

شورای عالی حوزه های علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
حوزه علمیه الزهرا (س) میاندوآب

عنوان:

نااخلاقی بودن نسبت دادن علت بلا به خداوند

محقق:

فهیمة بایرامی

بهار 1400

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

چکیده

مقدمه

1	مفهوم شناسی.....
3	1- بلا در قرآن و روایت.....
6	2- علل ایجاد مصائب و بلا در قرآن و روایات.....
6	الف- عذاب و مجازات الهی.....
9	ب- آزمایش الهی.....
10	ج- کفاره گناهان.....
11	د- جلوگیری از بلای بدتر.....
12	ه- ارتقای درجه و قرب الهی.....
13	و- اعطای ثواب.....
14	3- علل اعطای نعمت.....
14	الف- پاداش ایمان و اعمال نیک.....
14	ب- واگذاری به خود.....
15	4- راهکار دفع بلا.....
16	5- نتیجه گیری.....
17	6- منابع.....

چکیده

هدف از ابتلای پیامبران و اولیای الهی به مصایب، استحقاق بیشتر آنان برای کسب درجات است، اما هدف از ابتلای انسانهای عادی، تذکر، توبیخ و کفاره گناهان یا آزمون الهی و یارشد و تکامل آنهاست. پس حوادث و مصایب تلخ و ناگوار زندگی افراد را در مسیر رشد و کمال، یازیان و ضلال قرار می دهند تا سره از ناسره جدا شود و تمامی شعارها و ادعاهای اعمال آزموده، درجه صبر و شکیبایی آشکار و عیار ایمان افراد معلوم گردد.

در این مقاله شش علت برای ابتلاء به مصائب و دو علت برای نزول نعمت بر بندگان از طرف خداوند در آیات و روایات یافت شده است تا روشن گردد که آیا مصائب از جانب خداوند بوده و با عدالت او سازگار است و یا خود انسان نیز در آن نقش دارد؟ و مهم ترین عوامل مؤثر در بروز مصائب کدامند؟

کلید واژه ها: بلا، مصیبت، عدالت، صبر

انسان طی قرون و اعصار هرگز از مصایب به دور نبوده و نحوه برخورد او با آنها بستگی به شخصیت وجودی، معرفت الله معرفت النفس اش داشته است. معرفت الله به شناخت او از خداوند تبارک تعالی و حکمت پنهان در هر مصیبتی که بدون دخالت انسان اتفاق می افتد منجر می شود و معرفت النفس به شناخت او از نفس ضعیفی می انجامد که خود با نا سپاسی، انجام گناه، تقصیر و قصور، موجب اصابت مصیبت میگردد. همان گونه که نعمتهای الهی بستر آزمون انسانهاست تا میزان شکر آنها هویدا شود؛ نقصها، ناکامی ها، نداری ها و کاستی ها نیز زمینه ساز آزمایشی هستند که میزان صبر و شکیبایی و عیار ایمان انسانها را مشخص می کند و موجب گزینش بهترینها می شود.

اصابت مصیبت در مواردی که انسان هیچ نقشی در آن نداشته باشد، با عدالت خداوندی در تناقض نیست، بلکه در صورت برخورد صحیح انسان می تواند باعث افزایش درجه خلوص، قرب بیشتر الهی، اجر معنوی و درس آموزی به دیگران شود. در این مقاله که به روش کتابخانه ای و شیوه توصیفی تنظیم شده مهم ترین عوامل نزول بلا و اعطای نعمت در قرآن و روایات و هم چنین به راهکارهای دفع نزول بلا پرداخته شده است.

و حدیثی نسبتاً طولانی از امام صادق (ع) در این خصوص وارد شده که این نوشتار گنجایش نقل مقام آن حدیث را ندارد، بدین مضمون که انبیاء بیشترین بلا را دریافت می کنند در انتهای روایات چنین ذکر شده: «الصَّبْرُ مِنَ الْإِيْمَانِ كَالرَّاسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ رَأْسُ الصَّبْرِ الْبَلَاءُ».

یعنی صبر نسبت به ایمان مانند سر نسبت به بدن است و سر صبر بلاست.^۱

همچنان که امام علی (ع) می فرماید: «إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ وَ لِلْمُؤْمِنِ امْتِحَانٌ وَ لِلْأَنْبِيَاءِ دَرَجَةٌ وَ لِلأَوْلِيَاءِ كَرَامَةٌ».^۲ بلا بر ظالم ادب نمودن، برای مومن امتحان، برای انبیاء درجه و برای اولیا کرامت است.

و- اعطای ثواب

روایت است که اگر مومن مریض شود و در بستر خود نتله کند، ناله اش ثواب تسبیح دارد و هر گاه از درد فریاد زند ثواب تهلیل دارد و هرگاه از شدت درد پهلوی به پهلوی شود، مانند کسی است که در راه خدا شمشیر زند.^۳

شاید بنده ای به بلا دچار شود تا صوابی روز افزون نصیبش گردد. در واقع مطابق روایات مذکور، بلا معادل ذکر خدا و جهاد است.

^۱(مصباح الشریعه، جعفر بن محمد، ص 184، 1400)

^۲(تفسیر منسوب به امام حسن عسکری (ع)، حسن بن علی (ع)، 1409 ق، ص 631)

^۳(ارشاد القلوب، دیلمی، حسن بن محمد، ج 1، ص 43، 1412 ق)

3- علل اعطای نعمت

الف- پاداش ایمان و اعمال نیک: خداوند در آیه ی 96 سوره اعراف می فرماید: «چنانچه مردم شهر و دیار همه ایمان آورده و پرهیزکار می شدند همانا ما در های برکات آسمان و زمین را بر روی آنها می گشودیم ولیکن چون تکذیب کردند ما هم آنها را سخت به کیفر و کردار زشتشان رساندیم¹». مطابق این آیه، اگر اهل جامعه ای ایمان بیاورند و عمل صالح انجام دهند برکات آسمان ها و زمین برای آن ها گشوده خواهد شد این دلیلی است که معمولاً بین مردم برای اعطای نعمت، موجه به نظر می رسد، اما مورد بعدی دیدگاه کاملاً متفاوت را بیان می کند.

ب- واگذاری به خود: در روایتی از امام صادق (ع) نقل شده که مومن اگر تمام بهشت را بخواهد، خدا به او اعطا می کند و در مقابل کافر اگر تمام دنیا را بخواهد، خداوند به او اعطا خواهد کرد². چرا خداوند دنیا را به راحتی در اختیار کافر قرار می دهد؟ چون بلا، خداوند را بهیاد انسان می آورد و موجب می شود که انسان دعا کند و خداوند را بطلبد. اما وقتی خداوند از بنده کافر خود ناامید می گردد، او را به حال خود وامی گذارد و هر چه از نعمت دنیا بخواهد در اختیارش قرار می دهد چرا که می داند او به راه حق باز نمی گردد، پس با فرورفتن در دنیا کاملاً غرق خواهد شد. البته این اعطای دنیا، تنها در ظاهر، نعمت و در واقع از هر عذابی شدید تر است. اما وقتی ما انسان ها به زندگی یکدیگر نگاه می کنیم هر گونه مال دنیا را نعمت می پنداریم لذا این مورد را نیز از موارد اعطای نعمت آوردیم.

¹(سوره اعراف، آیه 97، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای)

²(کافی، کلینی، محمد بن یعقوب، ج3، 647)

راهکار دفع بلا

انسان می تواند کارهایی کند که به دفع یا رفع یا تخفیف و یا تغییر دادن بلاها و مصیبت ها منجر شود. صدقه دادن و به طور کلی ، انجام کارهای خوب ، بلا و گرفتاری را از انسان دور می سازد.

البته بعضی امور تقدیر حتمی است و قابل پیشگیری و دور ساختن نیست در این صورت صدقه و کار نیک نمی تواند آنرا دفع کند اما ثواب و نتیجه ی صدقه و کار نیک برای شخص محفوظ است. همچنین با صدقه دادن و انجام کارهای خوب بعضی بلا یا تخفیف می یابد و یا تغییر جهت و موضوع می دهد. مثلاً چه بسا در مسافرت حادثه ای به مراتب سنگین تر و بدتر از این در انتظار شما بوده که با دادن صدقه تنزل یافته و در این میان تنها کیف پول و مدارک شما مفقود شده است .

صدقه دادن مطمئناً موثر است ، اما این اثر صورت های گوناگون دارد. صورتی از آن دفع و رفع بلاست و صورت دیگر آن ، تخفیف بلا و یا تغییر جهت دادن آن. به طور خلاصه، اگر انسان از مصیبت ها و سختی ها بهره برداری کند و یا صبر و استقامت و مقابله با مشکلات و مسائلی که پدید می آیند، روح خود را کمال بخشد؛ مصیبت ها و سختی ها برای او نعمت خواهند بود، اما اگر انسان در برابر سختی ها ناله و شکوه سر دهد، بلا برای او واقعاً بلاست^۱.

^۱ (عدل الهی ، حسینی نسب ، مصطفی ، تهران، کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۹)

نتیجه گیری

با بررسی مجموع آیات و روایات مطرح شده به این نتیجه می‌رسیم که هر بلایی مثل زلزله و مشکلات درگیر ممکن است حکمت‌ها و علت‌های متعددی داشته باشد. یعنی ممکن است بلایی هم جنبه‌ی امتحانی و هم عذاب یا موارد دیگر را داشته باشد. در این مقاله به شش علل نزول بلا که شامل عذاب و مجازات الهی، آزمایش الهی، کفاره گناهان، جلوگیری از بلای بدتر، ارتقای درجه و قرب الهی و اعطای ثواب می‌باشند پرداخته شده است. همچنین دو عامل اعطای نعمت که شامل پاداش ایمان و اعمال نیک، و واگذاری به خود می‌باشد آورده شده است. راهکار دفع یا تغییر بلا نیز در این مقاله گنجانده شده است.

در این مقاله به این نتیجه رسیدیم که بلاها ممکن است برای هر شخص یا گروهی، حکمت متناسب با آنها را داشته باشد مثلاً برای گناهکاران عذاب یا هشدار باشد و برای اهل ایمان امتحان یا ترفیع درجه یا تطهیر و... باشد پس نمی‌توان گفت همه زلزله زدگان فلان شهر اهل عذاب بوده‌اند یا همه افرادی که بیمار هستند یا دچار گرفتاری هستند این عذاب الهی است.

منابع :

1. فرهنگ معین، معین، محمد، ج 1، 1351
2. لغت نامه دهخدا، دهخدا، علی اکبر.
3. العین، فراهیدی، خلیل بن احمد، 1409ق، ج 7، ص 167
4. رابن فارس، احمد بن فارس، ج 3، ص 318، مصطفوی، حسن، مصطفوی، ج 6، ص 354
5. مکارم شیرازی، ناصر، یکصد موضوع اخلاقی در قرآن و حدیث، ص 266
6. المفردات راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ص 273
7. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، محقق و مصحح: احمد فارس، ج 4، ص 438
8. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح (تاج الغه و صحاح العربیه)، محقق و مصحح: عطار، احمد عبد الغفور، ج 2، ص 67، بیروت، چاپ اول، 1410 ق
9. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تحقیق: حسینی، سیداحمد، ج 2، ص 577، تهران، چاپ سوم، 1373 ش
10. نراقی، ملا محمد مهدی، جامع السادات، ج 3، ص 280، اعلمی، بیروت، چاپ چهارم، بی تا.
11. غزالی، محمد بن محمد، کیمیای سعادت، ج 2، ص 345-346 (با ویرایش)، شرکت انتشارات علمی فرهنگی، تهران، چاپ = یازدهم، 1383 ش.
12. داودی، محمد، اخلاق اسلامی، (مبانی و مفاهیم)، ص 92، دفتر نشر معارف، 1390 ش
13. عدل الهی، مصطفی حسینی نسب، تهران: کانون اندیشه جوان، 1389
14. سوره روم، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای
15. عدل الهی، مصطفی حسینی نسب، تهران: کانون اندیشه جوان، 1389
16. سوره یونس، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای
17. مجمع البیان، طبرسی، فضل بن حسن، ج 5، ص 187
18. سوره اعراف، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای
19. تفسیر نمونه، مکارم شیرازی، ناصر، 1374، ج 6، ص 328
20. معماری جهان اسلام، گرابر و ...، مترجم: یعقوبی آژند، 1391
21. المیزان فی تفسیر القرآن، طباطبائی، محمد حسین، ج 2، ص 181، 1417
22. بحار الانوار، مجلسی، محمدتقی، ج 70، ص 350
23. کافی، کلینی، ابوجعفر، ج 2، ص 268
24. مفاتیح الجنان، قومی، عباس، ص 126
25. سوره انبیا، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای
26. التفسیر المظهری، ثناء الله، محمد، 1412
27. ارشاد القلوب، دیلمی، حسن بن محمد، ج 1، ص 43، 1412
28. بحار الانوار، مجلسی، محمد باقر، ج 67، ص 229
29. اعلام الدین فی صفات المومنین، دیلمی، حسن بن محمد، ص 433
30. سوره کهف، ترجمه: مهدی الهی قمشه ای
31. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، ج 13، ص 156
32. مصباح الشریعه، جعفر بن محمد، ص 162، 1400
33. تفسیر منسوب به امام حسن عسکری (ع)، حسن بن علی (ع)، 1409 ق، ص 631
34. ارشاد القلوب، دیلمی، حسن بن محمد، ج 1، ص 43، 1412 ق
35. کافی، کلینی، محمد بن یعقوب، ج 3، ص 647